

Inleiding

Inleiding: wegwijzers naar een nieuw sociaal contract

Bea Cantillon & Stijn Latré

In 2020 bracht UCSIA het boek *U-turn 2020* uit. Het vormde een uniek tijdsdocument waarin thema's werden uitgediept die aan bod kwamen in talrijke opinie-stukken die gedurende dat jaar in de pers verschenen. Grote maatschappelijke vragen van het bewogen jaar 2020 werden geregistreerd en geanalyseerd. In dat jaar fungeerde de plotselinge crisis als pauzeknop voor onze economie, ons sociale leven, onze fysieke bewegingsruimte. Doorheen verbijstering klonk optimisme over wat komen zou. Velen dachten, geloofden of hoopten dat de pandemie het begin zou inluiden van een U-bocht. Intussen zit er weer beweging in de samenleving, al verloopt die beweging fluctuerend, op het ritme dat de pandemie dicteert. Dezelfde vragen blijven. Moeten we het roer niet radicaal omgooien? Moeten we terugkeren op onze passen om na te gaan waar we uit de bocht zijn gegaan? Welke afslag hebben we gemist? Waar willen we heen, wat is onze bestemming? Wat is de beste route daarheen? Zijn er al tekenen van een U-bocht? En welke problemen heeft de pandemie op scherp gezet?

UCSIA faciliteert onderzoek, onderwijs en maatschappelijke dienstverlening op het snijvlak van de academische wereld en de brede samenleving – middenveld, beleidsmakers, burgers. Thema's zoals 'Europa & solidariteit' en 'economie & ethiek' ontwikkelen we volgens een interdisciplinaire methode met holistische blik. Deze bouwstenen van de werking van UCSIA zijn ook herkenbaar in de drie delen van dit boek. In het eerste deel stellen we de fundamentele vraag naar de ontstaansgeschiedenis van het concept 'sociaal contract'. 'Definieer [je] termen', zo benadrukte Aristoteles in zijn *lessen logica*, vooraleer je een maatschappelijk debat aangaat. Tot een gesloten definitie komen we in dit boek niet, maar dat is ook niet wenselijk. Wel vindt de lezer in dit deel wegwijzers naar hoe vroegmoderne filosofen dachten over het contract tussen burgers en de staat. De vraag naar legitimatie van politiek gezag stond bij hen voorop. Maar in de ontwikkeling van hun filosofische gedachten over de legitimiteit van politiek gezag hebben Hobbes, Rousseau en Locke ook thema's als eigendomsrecht en dus ook sociale rechtvaardigheid aangeraakt. Die thema's hebben we verder uitgewerkt aan de hand van meer hedendaagse denkers zoals Rawls, Nozick, Atkinson en Piketty. Deze denkers bieden een

algemeen kader om verder na te denken over ongelijkheid en (her)verdeling, al dan niet binnen het (neo)liberale economische groeimodel. Een must-read voor elke filosoof en sociale wetenschapper.

Het tweede deel van het boek behandelt enkele maatschappelijke thema's die van bijzonder belang bleken te zijn tijdens de pandemie. Het beoogt geen volledigheid en stelt ook geen prioriteiten. Eerst stellen we de vraag naar intergenerationale solidariteit, een thema dat tijdens de coronacrisis regelmatig de kop opsteekt. Niet alleen vanuit het perspectief van prioritaire zorgverlening, maar ook op het vlak van pensioenen en belastingen. Wie gaat deze crisis betalen?

De pandemie heeft ook het vraagstuk van publieke ruimte op scherp gesteld. Lockdowns hebben alle mensen hard, maar vooral de meest kwetsbaren harder geraakt in datgene wat ons dagelijkse leven conditioneert: ons huis, onze leefruimte, onze stad. Hoe kan die nieuwe stad na corona eruitzien?

Het derde hoofdstuk gaat in op de schuldproblematiek: mensen die aankijken tegen kleine schulden eindigen soms in een niet meer beheersbare schuldenpiraal. Vanuit die vaststelling staan we stil bij nodige hervormingen in de huidige regelingen rond schuldbemiddeling.

In het derde deel verruimen we de blik naar Europa en de wereld. Europa heeft tijdens de pandemie reuzenstappen gezet: het is nog te vroeg om te oordelen, maar met de gezamenlijke bestellingen van vaccins, de ondersteuning van nationale werkloosheidssystemen en de enorme steunfondsen heeft Europa mogelijk de U-bocht genomen. Twee auteurs beschrijven en evalueren het Europese sociaal beleid. Ze zetten daarbij terecht de Europese pijler voor sociale rechten centraal. Anderen buigen zich over de recente relancemaatregelen en bestuderen de implementatie ervan in België. UCSIA-projectcoördinator Barbara Segaert gaat in op de vraag welke bestuurlijke structuren wenselijk zijn *to build back better* na corona. In dat deel nemen we ook een mondiaal perspectief in. Wat kan microfinanciering doen? In twee bijdragen krijgt de lezer een historisch overzicht en een kritische evaluatie van het toekomstperspectief voor dit financiële instrument.

Het slotakkoord is voor Geert van Istendael, met een tekst gebaseerd op zijn rede naar aanleiding van het 25-jarige bestaan van de Universitaire Stichting voor Armoedebestrijding (USAB). Hij wijst op de 'grote verkilling' die westerse democratieën de laatste decennia hebben ondergaan door de implosie van sociaal- en christendemocratische partijen. Die grote verkilling bracht ook een grote versnippering van het maatschappelijke weefsel met zich, in allerlei groepen die weliswaar

niet zonder reden hun eigen rechten claimen, maar dat vaak doen vanuit een veeleer tribaal perspectief: vanuit een particuliere groepsidentiteit, eerder dan vanuit een meer universeel perspectief van mensenrechten. De sociale zekerheid stoelt op dit universele begrip van mensenrechten en is het Europese exportproduct bij uitstek, aldus van Istendael. De sociale zekerheid heeft Europa ook nodig. Zonder gemeenschappelijke doelstellingen, samenwerking en wederzijdse ondersteuning komen de nationale systemen niet uit de crisis. Daarom moeten we de Europese pijler voor sociale rechten omarmen: dit document definieert de termen van een nieuw sociaal contract.

Dit boek is tevens het slotakkoord van twee jaar U-turnevenementen en -debatten bij UCSIA. We danken alle auteurs en de hele UCSIA-staf voor hun bijdrage aan dit boek. Het geschreven woord vormt echter maar één medium of 'leerstijl'. Wie dat wenst, kan de vele webinars herbekijken op het UCSIA-YouTubekanaal, of langs deze weg geïnteresseerden laten kennismaken met thema's die wegwijzers uitzetten naar de toekomst. We hopen om ook in die toekomst samen met u wegwijzers te mogen vinden naar een rechtvaardigere samenleving.